

Tek Ülkede Sosyalizm ve Merkezcilik

Zeynep Güneş

www.marksist.com

İÇİNDEKİLER

Proletarya Diktatörlüğü: Kapitalizmden Sosyalizme Geçiş Dönemi.....	5
Komünizm: Sınıfsız ve Devletsiz Toplum	7
Stalinist Tahrifat Okulu.....	8
Tek Ülkede Sosyalizm ve Merkezilik	12

20 Eylül 2002

Tek Ülkede Sosyalizm ve Merkezilik

karşı çıkmamıştır. Ama, parti içinde iktidarının güçlendiğini anladığı andan itibaren, dünya devrimi anlayışının karşısına, özünde devletçi-statükocu bürokrasinin ideolojisi olan tek ülkede sosyalizm ideolojisini dikivermiştir.

Tek ülkede sosyalizm bir kez teorileştirildikten sonra, bürokrasinin egemenliğini pekiştirecek diğer adımlar sökün etmiştir. Dünya devrimi perspektifinin ortadan kaldırılmasıyla, izlenen genel strateji sözde Sovyet devletinin, gerçekteyse bir sınıf haline gelmiş bürokrasinin iktidarının sağlamlaştırılması stratejisi haline gelmiştir. Bu uğurda çeşitli ülkelerin burjuvazileriyle işbirliği yapılırken, gelişen devrimler (Çin, İngiltere, İspanya, Yunanistan, Fransa, İtalya, Almanya ve daha niceleri) boğulurken, hep aynı bahanenin ardına sığınılmıştır: Sovyet devletinin âli çıkarları!

Dünya işçi sınıfına ve özellikle de Sovyet işçi sınıfına çok ağır bedellere malolan bu karşı-devrimci teoriyle ve Stalinizmle hesaplaşmadıkça, yine aynı tehlikelerle karşılaşılması işten bile değildir. Bu hesaplaşmanın ve mücadelenin sürdürülmesindeyse tek kılavuzumuz yine devrimci Marksizmdir.

80'lerin ortalarından itibaren, SSCB'de ve diğer bürokratik diktatörlüklerde başlayan politik çalkantılarla birlikte Türkiye sosyalist hareketi, o ana dek hiç de hazırlıklı olmadığı bir ideolojik-teorik sorunlar yumağıyla yüz yüze geldi. O güne kadar çok sınırlı bir kapsamda ele alınmış olan pek çok konu, yavaş yavaş solun tüm gündemini işgal eder oldu. Sosyalist demokrasi, bürokratizm, proletarya diktatörlüğü, tek ülkede sosyalizm, devrim, enternasyonalizm gibi konular yoğun bir şekilde yeniden sorgulanmaya ve tartışılmaya başlandı.

Türkiye açısından bu süreç aslında çok ters bir döneme rastlamıştı. 12 Eylül karanlığından yeni yeni çıkılmaya başlandığı, işçi ve öğrenci hareketliliğinin yeni yeni canlanmaya başladığı, kadroların çoğunun “içerde”, kalanların büyük bir kısmının da “dışarıda” olduğu, politik hareketlerin yeniden toparlanma gayreti içinde olduğu bu dönemde, Türkiye solu asıl tokadı “reel sosyalizm”in çöküşünden yedi. Bu sarsıcı tokat öteden beri “reel sosyalizm”in ideolojik-politik çizgisine kilitlenmiş olan solu (Sovyetçisinden Arnavutlukçusuna, Maocusundan Kastrocusuna dek tüm Stalinist sol) olduğu kadar, bunun dışında kalan politik çevreleri de derinden etkiledi.

O günden bu yana, dağılmaların, ayrışmaların, birleşmelerin birbirini kovaladığı bir dönem yaşandı, yaşıyor. İdeolojik saflaşma iki kutbun etkisi altında şekilleniyor: Her türlü versiyonuyla Stalinizm ve Devrimci Marksizm. Bu kutuplar arasında ise sürekli hareket halinde olan *merkezciler* mekik dokuyor.

Merkezciliğin tarihi oldukça eskilere dayanıyor.

Gerek İkinci, gerekse Üçüncü Enternasyonal'in çöküş dönemlerinde, işçi sınıfı hareketinin yükselişi ve gerileyişine de bağlı olarak, oldukça geniş bir yelpazeye yayılan merkezcî akımlar türemişlerdir. Bu iki dönemin merkezcilikleri birbirinden farklı olmakla birlikte her ikisini de aynı kategori içinde, yani merkezcilik kategorisi altında ele almayı gerektiren genel özellikler vardır. Merkezciliğin en temel ve Marksizm yaşadıkça sürececek olan genel özelliği, onun devrimci Marksizmin temel ilkelerine karşı ikircimli bir tutum benimsemesi, dönemin baskın reformist ya da revizyonist eğiliminden bütünsel bir kopuşu gerçekleştirememesidir. Bu, II. Enternasyonal'in anlayışından kopup III. Enternasyonal'in devrimci Marksist çizgisine karşı ayak direyen merkezcî akımlar döneminde de böyle olmuştur, Lenin'den sonra III. Enternasyonal'in yozlaşması ve bununla eşanlamlı olarak Stalinizmin yükselişiyle birlikte, devrimci Marksizmin Troçki ve Sol Muhalefet çizgisinde somutlanan varlığı döneminde de böyle olmuştur. Merkezciliğin birinci evresi II ve III arasında bînamaz kalmakla belirlendiğinden, başta Lenin olmak üzere dönemin devrimci Marksistleri bu akımı alaycı bir şekilde 2,5 olarak adlandırmışlardı. Merkezciliğin ikinci evresi ise ikibuçukçuluktan farklı olarak Stalinizm ile devrimci Marksizm arasında durmakla karakterize olmaktadır. İşte modern merkezciliğin bilimsel analizi ve teşhiri, ancak temel olarak birbirini dışlayan bu iki ideolojik akımın kavranmasıyla mümkündür.

Diğer taraftan merkezciliğin bir akım olarak ortaya çıkabilmesi için belli bir politik atmosferin oluşması gerekir. Bu atmosferin temel ve birinci bileşeni, eskiyi ve geriye

temsil eden akımın tutucu ve karşı-devrimci yanlarının o ya da bu ölçüde ortaya çıkması ya da açıkça iflâs etmiş olmasıdır. Lenin döneminde bu, İkinci Enternasyonal'in çöküşüydü. Troçki dönemindeyse, çöküşü olmasa bile, çeşitli ülkelerdeki devrimci hareketi sırtından hançerleyen Stalinizmin karşı-devrimci özünün pratik olarak ortaya çıkmaya başlamasıydı. Nitekim bugün Türkiye'de merkeziliğin boy atmasının temel nedeni de Stalinizmin tüm gürültüsüyle çöküşüdür. Bu politik atmosferin ikinci bileşeni ise, ortada bir de, daha ileri konumları temsil eden devrimci Marksizmin olmasıdır. Bu akım ne kadar güçlü olursa merkezci çizgi o ölçüde zayıflar ve istikrarsızlaşır. Zaten esas olarak merkeziliğin kaderini belirleyecek olan da devrimci Marksizmin politik arenadaki gücü olacaktır. Ne var ki, politik olarak güçlü olmasa bile devrimci Marksizm ideolojik olarak tüm ihtiyaçlarıyla dikili olduğundan, merkezci onun basıncını hep üstünde hisseder.

İkinci Enternasyonal'in çöküşü döneminde Lenin'in, Üçüncü Enternasyonal'in Stalinist yozlaşması döneminde de Troçki'nin merkeziliğe karşı sert tutum alışı bugün bizim için son derece eğitici derslerle doludur. 1930'lu yılların ortalarından itibaren yazdığı makalelerde merkeziliğin doğasını çok çarpıcı bir biçimde ortaya koymuş olması nedeniyle, Troçki'nin değerlendirmelerinden bazı satırları aktarmayı önemli buluyoruz:

"2. Her şeyden önce modern merkeziliğin en karakteristik özellikleri anlaşılmalıdır. Bu kolay değildir; birincisi, merkezilik organik şekilsizliğinden dolayı olumlu bir tanıma güçlkle yer verir; içerdiklerinden çok daha fazla olarak eksiklikleriyle karakterize olur. İkincisi, merkezilik asla şimdiki gibi gökkuşağının tüm renklerini içeren bir alanı temsil etmedi, çünkü işçi sınıfı safları geçmişte asla bu kadar *karışık* olmadı. Politik karışıklık, terimin tam anlamıyla, bir yeniden gruplaşmayı, iki kutup, Marksizm ve reformizm arasında bir yer değişimini, yani merkeziliğin çeşitli evrelerinden geçmeyi ifade eder.

"3. İster istemez daima «konjonktürel» bir karaktere sahip olan merkeziliğin genel bir tanımını yapmak ne kadar zor olursa olsun, yine de biz İkinci ve Üçüncü Enternasyonal'in çöküşünden çıkan merkezci grupların önde gelen özelliklerini ve özgünlüklerini belirtebiliriz ve belirtmeliyiz.

"a. Teorik olarak merkezilik, şekilsiz ve eklektiktir; olabildiğince teorik sorumluluklardan kaçınır ve pratiğe yalnızca Marksist teorinin devrimci bir yönelim verebileceğini anlamaksızın, «devrimci pratiğe» teorinin üstünde bir öncelik vermeye (kelimelerde) eğilimlidir.

"b. İdeoloji alanında merkezilik asalak bir yaşama yol açar. Genellikle bundan şüphelenmeksizin, devrimci Marksistlere karşı eski Menşevik argümanları (Martov, Axelrod, Plehanov) tekrarlar. Diğer taraftan, sağ karşıısındaki temel argümanlarını Marksistlerden, yani her şeyden önce Bolşevik-Leninistlerden aşırır; fakat eleştirinin keskinliğini donuklaştırarak ve pratik sonuçlardan kaçınarak, bu suretle onların eleştirisini anlamsızlaştırarak.

"c. Bir merkezci reformizme düşmanlığını kolayca ilân eder, ama merkeziliği ağızına almaz. Üstelik merkeziliğin tam tanımını «açık olmayan», «keyfi», vs. olarak düşünür; diğer bir deyişle merkezilik ismiyle çağrılmayı istemez.

"d. Bir merkezci, ki konumu ve yöntemleri daima belirsizdir, devrimci prensibe nefretle bakar O, ilkeli bir politikanın yerine kişisel manevrayı ve küçük örgütsel diplomasiyi koymaya eğilimlidir.

"Umutsuzluk" ve "karamsarlık" saçan bu satırların yazarı da Lenin'di. Demek ki, Marx da Lenin de "ekonomist, Menşevik ve de sürekli karamsar"dı!

Gerek devrim öncesinde gerekse devrim sonrasında Lenin'in en büyük özelliklerinden birisi, kitlelere karşı daima açık sözlü olmak, onları aldatmamaktır. Devrim sonrasında tüm zor koşullara rağmen, Lenin SSCB'nin önündeki engelleri, güçlükleri kitlelerden hiçbir zaman saklamamıştı. Tam da bu nedenle işçi sınıfı en zor koşullarda inancını yitirmemiş, canla başla çalışmış, sonunda kaybetmenin de olduğu bilinciyle zorlukların üzerine gitmişti. Ne var ki, Stalin ve şürekasının tutumlarının bu Bolşevik tutumla hiçbir ilgisi yoktur. Lenin'in ölümünden sonra adeta bir kişi kültü yaratılmış, Stalin'e tapınma en büyük erdem haline getirilmiş, kitleler politikadan tümüyle uzaklaştırılmış, onlar adına kararlar verilmiş, hiçbir sorunun olmadığı izlenimini yaratmak düstur edinilmiştir. Kendilerinden her türlü fedakarlığı yapmaları istenen kitlelerin azimlerinin kırılacağı ileri sürülerek, gerçekler onlardan sürekli gizlenmiştir. Lenin'in açıklık politikasını benimseyenlerse Troçkizmle, karamsarlık yaymakla, korkaklıkla ve hatta casuslukla suçlanmışlardır. Stalin'in Lenin'in ölümünden sonraki tüm yazıları bu bayağı suçlamalarla ve çarpıtmalarla doludur. Açıklığın ve dürüstlüğün adının karamsarlık tellâllığına çıkarılması, Stalinizmin gizli kapaklı politikalarının gereğidir ve Bolşevik gelenekle asla bağdaşmaz.

Lenin'in önderliğinde toplanan Üçüncü Enternasyonal'in ilk dört kongresinin kararları, dünya devrimi ve proleter devriminin sürekliliği perspektifine bağlılığın en güzel örneklerini sunarlar. Aşağıdaki alıntılar Lenin'in Komintern kongrelerindeki konuşmalarındandır:

"Vaktiyle, uluslararası devrime başladığımızda, bunu devrimin gelişimini önleyebileceğimiz inancıyla değil, bilakis bir dizi koşul bizi bu devrimi başlatmaya ittiği için yaptık. Şöyle düşünüyorduk: Ya uluslararası devrim yardımımıza gelir, o zaman zaferimiz kesindir, ya da mütevazı devrimci çalışmamızı bir yenilgi durumunda devrim davasına yarımız dokunacağı, deneyimlerimizin diğer devrimlere yararlı olacağı bilinci içinde yerine getiririz. Uluslararası dünya devriminin desteği olmadan proleter devrimin zaferinin olanaksız olduğu bizim için açıktı."³⁴ (Komintern'in III. Kongresi, 1921)

"Dördüncü Dünya Kongresi her yerdeki proleterlere hatırlatır ki, proletarya devrimi bir tek ülkenin sınırları içinde asla zafer kazanamaz; yalnızca uluslararası bir şekilde, dünya devrimine doğru gelişerek zafer ulaşabilir."³⁵ (Komintern'in IV. Kongresi, Kasım-Aralık 1922)

Görülebileceği gibi, Lenin'in ölümüne dek Dünya Komünist Partisinde egemen olan görüş, *sosyalizmin kuruluşunun tek ülkede tamamlanamayacağı* ve esas görevin dünya devrimini ilerletmek olduğudur. Bu o kadar baskın bir görüştür ki, dünya devrimine inancı olmayanlar bile bu görüşe boyun eğmek zorunda kalmışlardır. Nitekim, bu inançsızlardan biri olan Stalin de, inançsızlığını ele vermemek için 1925 yılına kadar, yani partide iktidarı eline geçirene dek dünya devrimi fikrine açıktan

³⁴ Lenin, "RKP(B)'nin Taktiği Üzerine Komünist Enternasyonal III. Kongresine Rapor", *Seçme Eserler*, cilt 9, s.254

³⁵ Aktaran *İşçiler ve Toplum*, No.5, s.90

eski çirkefin içine düşülür. ... Bu koşul olmadığı taktirde: 1. Komünizm ancak yerel bir görüngü (phenomene) olarak varolabilir; 2. bizzat insan ilişkilerinin güçleri, evrensel, bu yüzden de katlanılmaz olan güçler olarak gelişemezler, yerel batıl inançlardan doğan «koşullar» olarak kalırlar; ve; 3. değişimlerin her yayılması, yerel komünizmi ortadan kaldırır. Komünizm, ampirik olarak, ancak egemen halkların «ani» ve «aynı zamanda» meydana gelen hareketi olarak mümkündür, bu da gene üretici gücün evrensel gelişmesini ve komünizme sıkı sıkıya bağlı dünya çapında değişimleri varsayar.”³⁰

Marx ve Engels, bilimsel komünizmin temellerini oluşturan bu görüşlerini, daha 1846’da, *Alman İdeolojisi*’nde dile getirmekteydiler. Onlara göre, tek bir ülkenin sınırları içinde proletaryanın iktidarı fethetmesi ve sosyalist devrimi başlatması mümkün olsa bile, bir tek ülkenin sınırları içinde kalınarak sosyalist bir toplumun kuruluşunun tamamlanması mümkün değildi. Alt evresinden başlayarak en üst evresine kadar sınıfsız ve devletsiz olan yeni bir toplumsal formasyon, komünizm, yerel ya da ulusal düzeyde değil, ancak evrensel-tarihsel planda yaşanabilecek bir durumdu. Bir de şu satırlara bakalım:

“Tarih şimdi bizi olağanüstü zor bir duruma soktu ... Meselelere dünya tarihi ölçeği uygulanırsa, devrimimizin yalnız kalması halinde, diğer ülkelerde devrimci hareketin olmaması halinde, **umutsuz bir dava olacağına en ufak bir kuşku duyulamaz elbette**. Bolşevik Parti olarak biz tek başımıza bu işe giriştiysek, bunu devrimin tüm ülkelerde olgunlaşmakta olduğuna, katlanacağımız bütün zorluklara rağmen, payımıza düşecek bütün yenilgilere rağmen uluslararası sosyalist devrimin sonunda –hemen başlangıçta değil– patlak vereceğine inançla yaptık ... Tüm bu zorluklardan bizi kurtaracak olan –bunu bir kez daha yineliyorum– Avrupa devrimidir.”³¹ (abç)

“Alman devriminin talihsizliği, gelişmesinin böyle hızlı olmaması. Peki bu durumda kim kime güvenecek: biz onlara mı, onlar bize mi? Siz, onların size güvenmesini diliyorsunuz, fakat tarih size bir ders verdi. Bu bir derstir, çünkü Alman devrimi olmadan bizim mahvolacağımız mutlak bir gerçektir. Alman devrimi olmazsa, ... her halükârda mahvolacağız.”³² (7 Mart 1918)

“... sosyalist ekonominin temelini bile sonuna kadar götüremedik. Can çekişen kapitalizmin düşman güçleri bunu hâlâ elimizden alabilir. Bunun apaçık bilincinde olmak ve bunu açıkça kabul etmeliyiz, çünkü hayallerden (ve baş dönmesinden, hele de yükseklerde) daha tehlikeli bir şey yoktur. Ve bu acı gerçeği itiraf etmekte kesinlikle hiçbir «korkunçluk» yoktur, en ufak bir yulgınlığa dahi neden olabilecek hiçbir şey yoktur, çünkü biz daima Marksizmin gerçeğinin ABC’si olan, sosyalizmin zaferi için ancak birçok ileri ülkenin işçilerinin ortak çabasının zorunlu olduğunu söyledik ve yineledik.”³³ (Şubat 1922)

“e. Bir merkezci daima sağcı gruplara manevi bağımlılık içinde kalır ve daha ılımlı olanların huzurunda yaltaklanmaya, onların oportünist suçlarına sessiz kalmaya ve işçilerin huzurunda onların eylemlerini gizlemeye eğilimlidir.

“f. Merkezci, boş şeylerle vakit geçirmesini genelde «sekteklik» tehlikesine işaret ederek gizler. Onun sekteklikten anladığı şey, soyut propagandist pasiflik (Bordigist tipten) değil, ilkelerin saflığı, konumun açıklığı, politik uyum ve örgütsel bütünlük için etkin bir kaygıdır. ...

“h. Uluslararası arenada, merkezci kendisini eğer körlükle değilse, dar görüşlülükle ayırt eder. O, içinde bulunduğumuz çağda ulusal bir devrimci partinin ancak bir uluslararası partinin parçası olarak inşa edilebileceğini kavrayamaz.”¹

Günümüzde merkezçiliği Stalinizm ile devrimci Marksizm arasında yer alış olarak tanımladığımıza göre, söylenenlerin doğruluğu bir kez daha ortaya çıkıyor. Üçüncü Enternasyonal’in çöküşüyle yaşanan durum, bugün Stalinizmin çöküşüyle çok daha yakıcı bir şekilde yaşanıyor. Güçlü bir devrimci Marksist çekim merkezinin olmadığı bugünün dünyasında, ne yazık ki merkezçilik de uzun süre varlığını koruyacak gibi görünüyor. Biz burada merkezçiliğin doğasını, tek ülkede sosyalizme yaklaşım temeline sergilemeye çalışacağız.

* * *

Tek ülkede sosyalizm sorunu, etrafında uzlaşmaz bir kamplaşmanın yaşandığı, koca bir tarihsel döneme damgasını vuran belki de en önemli sorundur. Yaklaşık yetmiş beş yıldır tartışılan bir sorun olmanın yanı sıra, Stalinizmin en önemli alamet-i farikası olması açısından da ayrı bir önem taşımaktadır. Çöklüğünün üzerinden atlanabilecek bir teorik konu olarak gördükleri bu sorun, devrimci Marksizmle Stalinizm arasındaki sınırın kilometre taşlarını döşemiş, takınılan tutuma göre izlenen politikalar ise dünya devriminin kaderini belirlemiştir.

Bu Stalinist teorinin nasıl karşı-devrimci bir işlev gördüğünü ve nasıl bir kafa karışıklığına yol açtığını anlayabilmek için, önce Marksizmin proletarya diktatörlüğüne ve komünizmin alt ve üst evrelerine bakışını net bir şekilde anlamak gerekir.

Proletarya Diktatörlüğü: Kapitalizmden Sosyalizme Geçiş Dönemi

Proletarya diktatörlüğü, Marksizmi anarşizm ve reformizmden ayıran en önemli ayıracı noktalarından birisi olduğu gibi, onun düşmanlarına en çok korku salan yönüdür de. Proletarya diktatörlüğü fikrinin çıkarılıp atıldığı bir Marksizm düşünülemez. Bu nedenle onun doğru ve iyi kavranması, Marksizmin kavranmasının zorunlu koşulunu oluşturmaktadır.

“Kapitalist toplum ile komünist toplum arasında, birinden ötekine devrimci dönüşüm dönemi yer alır. Buna da bir siyasal geçiş dönemi tekabül eder ki, burada, devlet proletaryanın devrimci diktatörlüğünden başka bir şey olamaz.”²

³⁰ Marx-Engels, *Alman İdeolojisi*, Seçme Yapıtlar içinde, Sol Yay., c.1, s.41-42

³¹ Lenin, “RKP(B) VII. Kongresinde Savaş ve Barış Üzerine Rapor”, *Seçme Eserler*, cilt 7, s.304

³² Lenin, *age*, s.308

³³ Lenin, “Bir Yazarın Notları”, *Seçme Eserler*, cilt 10, İnter Yay., Haziran 1997, s.338

¹ Troçki, “Centrism and the Fourth International”, *Writings of Leon Trotsky (1933-34)*, Pathfinder Press, 1972, s.232-233.

² Marx ve Engels, “Alman İşçi Partisi Programının Kenar Notları”, *Seçme Yapıtlar*, cilt 3, Sol Yay., Aralık 1979, s.31-32

Proletarya diktatörlüğü, proletaryanın burjuvazinin devlet aygıtını paramparça ederek kendi egemenlik aygıtını kurduğu, sınıfsız topluma, komünizme ulaşma yolunda gerekli devrimci dönüşümleri gerçekleştirdiği siyasal geçiş dönemidir.

Marx proletarya diktatörlüğünü kapitalizmden komünizme geçiş dönemi olarak kavramış ve komünizmi de, esasen, üretici güçlerin gelişmişlik düzeyine göre kendi içinde alt ve üst evrelere ayırmıştı. Marx'tan sonra, başta Engels olmak üzere Lenin ve diğer Marksistler, bu alt ve üst evre için sırasıyla sosyalizm ve komünizm kavramlarını kullandılar. Marx'ın ve diğer devrimci Marksistlerin açılımları net bir biçimde ortadayken, Stalinizmin yolundan yürüyenler, proletarya diktatörlüğü dönemiyle komünist toplumun alt evresini bir ve aynı şeymiş gibi ele aldılar. Yani geçiş dönemi olan proletarya diktatörlüğü dönemini sosyalizm olarak nitelendirdiler. Böylece Marx'ın sosyalizm anlayışının yerine, tamamen çarpıtılmış yeni bir sosyalizm anlayışını ikame ettiler. Oysa Lenin'in bu noktayı hiçbir karışıklığa yol açmayacak şekilde açıkladığı kesindir.

Lenin, *Macar İşçilerine Selam*'da şunları söylüyordu;

“Kapitalizmden sosyalizme geçiş oldukça uzun bir dönem ister, çünkü üretimin yeniden örgütlenmesi zor bir iştir, çünkü yaşamın bu alanında köklü değişimler zaman ister ... Marx'ın, kapitalizmden sosyalizme geçiş dönemi olarak proletaryanın tüm bir proletarya diktatörlüğü döneminden söz etmesinin nedeni de budur.”³

III. Tüm Rusya Sovyetler Kongresine Rapor'da ise;

“Onyıllar boyunca işçi hareketinin gelişimini ve sosyalist dünya devriminin büyümesini gözlemleyen sosyalizmin büyük kurucuları Marx ve Engels, kapitalizmden sosyalizme geçişin, uzun doğum sancılarını, uzun bir proletarya diktatörlüğü dönemini, tüm eski düzenin paramparça edilmesini, kapitalizmin tüm biçimlerinin acımasızca yok edilmesini, nihai zaferi kazanmak için çabalarını birleştirmek zorunda olan tüm ülkelerin işçilerinin ortak etkinliğini gerektirdiğini gayet açık gördüler.”⁴

1871 Paris Komünü, proletaryanın bu kalkışmasında başardıkları ve başaramadıklarıyla, başta Marx ve Engels olmak üzere tüm devrimci Marksistlere güzel bir örnek teşkil ediyor, buradan alınan dersler geleceğin proletarya diktatörlüğü için önemli ipuçları sunuyordu. Engels proletarya diktatörlüğünün neye benzediğini görmek isteyenlere Paris Komünü'ne bakmalarını salık veriyordu. Lenin'in deyimiyle, bu “devletle devletsizlik arasında bir geçiş” olan, “devlet olmayan devlet”, Ekim Devrimine de model oluşturunca.

Proletaryanın sömürücü sınıflar üzerindeki baskı aygıtı olmasından öte bir anlam taşımayan bu yarı-devlet, ancak proleter devrimin burjuvaziye karşı dünya çapında bir zafer kazanmasıyla birlikte gerçek sönümlenme sürecine girebilir. Dünya ölçeğinde yaşanacak bir geçiş dönemi sayesinde, tüm sınıfsal farklılıklar ortadan kalktığında, baskı uygulamak artık gereksiz hale geldiğinde ise “devlet” tarih sahnesini tamamen terk edecek, insanlık sınıfsız ve devletsiz bir toplumsal düzeni, sosyalizmi yaşamaya başlayacaktır. Böylece proletarya, tüm sınıflarla birlikte kendisini de tasfi-

ğini sergilerken ve «sürekli devrim» teorisi ile bağını kurarak «Trotski'nin bu "sürekli" karamsarlığı» diye alaya alırken, sorunun esasında tümüyle haklıdır.”²⁶

“... Trotski'nin gerçekten de gelişme eşitsizliği bakış açısından hareketle cüretli öngörülerde bulunduğunu, burjuva devriminin gelişme diyalektiğinin Rus proletaryasını Avrupa proletaryasından daha erken bir tarihte iktidara getirebileceğini, bunun kuvvetle muhtemel olduğunu daha 1905'te, somut olarak *Sonuç ve Olasılıklar*'ında ortaya koyduğu bir gerçektir. Ne var ki, bu noktaya vardığı andan itibaren ya da bu noktadan sonra, Trotski duruyor ve İkinci Enternasyonal'e egemen klasik görüşe geri dönüyor.”²⁷

“... Trotski, «teknik geriliği» proletaryanın iktidarı ele geçirmesine engel görmeyi materyalizmin kuru bir ekonomizme indirgemesi sayar ve bu Menşevik bakışı reddeder. Fakat geri bir ülke olan Rusya'da iktidarı ele geçirmiş proletaryanın, kendi başına kaldığı taktirde, yalnızca ilk elden ortaya çıkacak siyasal engellerden değil, fakat bunun yanı sıra, teknik gerilikten dolayı da sosyalist devrimde ilerleyemeyeceğini ifade eder. 1905'te bu düşüncenin ikinci kısmını savunmak son derece doğaldır. Fakat bu dönemdeki kesinlemenin gücü Trotski'nin bilincinde öyle derin izler oluşturur ki, ... yalnız kalan Ekim Devrimi'ne karşı bir güvensizliğin temelini oluşturur. Trotski'nin tek ülkedeki sosyalizm çatışmasındaki platformu, onu gerisin geri Menşevizme yaklaştıran bu düşünsel mirasın dolaysız etkisi altında şekillenir.”²⁸

Diğer merkezimiz de isim vermeksizin aynı şeyleri tekrarlamaktadır:

“... Öte yandan, o günkü biçimiyle tek ülkede sosyalizme karşı çıkanların, en azından bunların bir bölümünün, Rusya'nın sosyalizm için olgun olmadığını söyleyen menşevik tezle fikir akrabalığı içinde olduğu da akıldan tutulmalıdır. Bütün bunların ötesinde dünya devriminin geri çekildiği koşullarda Sovyet iktidarının geleceğini «dünya devrimi»ne bağlamak, sonuç olarak umutsuz, edilgen pratik siyaset sorunlarına yanıt vermeyen bir yaklaşımdı.”²⁹

Sağa vururken solun, sola vururken sağın argümanlarını kullanmak merkezçiliğin tipik özelliklerindendir. Burada da Troçki'ye yöneltilen eleştiriler, neredeyse sözcük sözcük Stalin'den kopyalanmış. Demek ki, “sosyalizm için olgunlaşmış Avrupa olmazsa Rus proletaryasının iktidarı kaybedeceğini, yalnızca siyasal engellerden değil, teknik gerilikten dolayı da sosyalist devrimde ilerleyemeyeceğini” söylemek, İkinci Enternasyonal'in ekonomist bakış açısına, Menşevizme geri dönmek, umutsuzluk, karamsarlık saçmak oluyormuş. Öyle mi? Bunun yanıtını Marksizmin kurucuları veriyor:

“Öte yandan, üretici güçlerin bu gelişmesi (daha şimdiden insanların güncel ampirik yaşantısının, yerel hayat plânı üzerinde değil de dünya tarihi plânı üzerinde cereyan etmesini içeren gelişmesi) katiyen vazgeçilemez, önce yerine gelmesi gereken pratik bir koşuldur, çünkü bu koşul olmadan kıtlık, genel bir durum alır ve gereksinimle birlikte zorunlu olan için mücadele yeniden başlar ve gene kaçınılmaz olarak aynı

³ Lenin, *Marx, Engels, Marksizm*, Sol Yay., Kasım 1976, s.465

⁴ Lenin, *Seçme Eserler*, cilt 7, Inter Yay., Haziran 1996, s.295

²⁶ H. Fırat, “Tek Ülkede Sosyalizm”, *Ekimler*, Sayı 2, s.69-70

²⁷ H. Fırat, *age*, s.71

²⁸ H. Fırat, *age*, s.64-65

²⁹ Haluk Yurtsever, “Eşitsiz Gelişme ve Tek Ülkede Komünizm”, *Devrim*, sayı 4, s.61

maktan aciz oluşunu bir tarafa bırakalım, Stalin'in bu anlayışı Lenin'e mal etmeye çalışmasına ne demeli?

Yazarlarımıza göre tek ülkede sosyalizm çizgisiyle, dünya devrimi perspektifi pek de güzel bir arada durabiliyor. Yani birbirleriyle çelişmiyor. Tek ülkede sosyalizm, o dönemde Rusya'da sovyet iktidarının sağlamaştırılması stratejisiymiş!

Lenin ve onunla birlikte tüm gerçek takipçileri (epigonları değil) hiç de böyle anti-Marksist milliyetçi bir "teori"ye başvurmak zorunda kalmadan, geri çekilmeye başlayan dünya devriminin bir sonraki yükselen dalgasına kadar Sovyet iktidarını ayakta tutmanın, sağlamaştırmanın ve düzenli bir geri çekilmenin gerekliliğini açıklayabilmiş, buna uygun taktikler getirebilmişlerdir. 1921'den Lenin'in ölümüne dek geçen tüm RKP ve Komintern mücadeleleri buna tam bir açıklıkla şahitlik eder. Epigonların tahrifat dolu mirasından kendilerini kurtaramayan merkezçiler, ortaya birdenbire böyle bir ucube "teori"nin atılmış olmasının tarihsel önemini ve bu fabrikasyonun, bürokrasinin işçi sınıfına karşı iktidar yürüyüşünün kilometre taşı oluştuğunu anlayamamakta ya da anlamak istememektedirler. Bir egemen sınıf olma yolunda ilerleyen bürokrasi, her egemen sınıf gibi egemenliğinin ideolojik temelini atmaktadır. Tarihin ezeli yasası Stalinist bürokrasiye ayrıcalık tanımıyor. Oysa merkezçilerimiz her eklektik yapmaya çalıştığını yapmakta, bir olgu ya da teoriyi onun sonuçlarından ayırıp, sürecin bütünselliğinin ve sürekliliğinin anlaşılmasını engellemeye çalışmaktadırlar. Bu çaba onları, her merkezçiye yakışan şekilde, ister istemez, tek ülkede sosyalizm karşısında devrimci Marksizmle Stalinizmi uzlaştırmaya çabalayan eklektik bir formülasyona götürüyor: Önce iyiydi, sonra kötü! Ama onlar elbette eklektiklerin Marksizm karşısında düştüğü açmazlardan da kaçamıyorlar. Merkezçiler, tek ülkede sosyalizmin neden önce iyi sonra kötü olmak üzere iki döneme ayrıldığının inandırıcı bir materyalist açıklamasını sunmaktan acizdirler. Hem devrimci Marksizmin hem de Stalinizmin sandalyesinde aynı anda oturmayı istemektedirler. Oysa bu gerçekler dünyasında değil, merkezçiliğin illüzyon dünyasında mümkündür ancak.

Daha önce de belirttiğimiz gibi Stalin döneminde sağlamaştırılmak istenen artık işçi sınıfının sovyet iktidarı değil bürokrasinin iktidarındır. Bürokrasi, ulusal sınırları yıkmayı değil, tersine, çelik duvarlarla sağlamaştırmayı amaçlar. Bunun aksi onun yok olması anlamına gelecektir. Bu yüzden tek ülkede sosyalizm anlayışının dünya devrimi anlayışıyla bağdaşabilirliği düşüncesi, merkezçiliğin demagojisinden öte bir anlam ifade etmez.

Bu tür teorik konularda Stalinizmi kıyısından köşesinden de olsa sorgulamaya başlayan merkezçilerin temel korkularından birisi de, Troçkizmle damgalanma korkusudur. Bu nedenle her fırsatta Troçki'yi eleştirmek, kötü ruhları kovmak için düzenlenen bir ayın halini almaktadır merkezçilerin dergâhında:

"Trotski, mücadelenin öncelikle şu veya bu ülkede başlayıp zafer kazanabileceğini reddetmiyor. Fakat eğer bu anında öteki kapitalist ülkelerde devrimin zaferi ile birleşmezse, «devrimci bir Rusya'nın tutucu bir Avrupa karşısında tutunabileceğini, ya da sosyalist bir Almanya'nın kapitalist bir dünyada izole kalabileceğini düşünmek umutsuz bir şey olurdu» diyor.

"... Bu bakış Trotski'nin geleceğini de belirlemiştir. ... Ne var ki, işin özünde, Trotski «umutsuz»luğunu hep korumuştur. Stalin, onun bu konudaki belirgin zayıflı-

ye ederken, tarihin gördüğü en son devlet olan kendi devleti de tarihe gömülmüş olacaktır.

Engels'in dediği gibi,

"Devlet üzerine bu gibi gevezeliklere son vermek gerek, özellikle sözcüğün tam anlamıyla bir devlet olmamış olan Paris Komünü deneyiminden sonra. Daha Marx'ın Proudhon'a karşı kitabından beri ve daha sonra da *Komünist Parti Manifestosu*'nda sosyalist toplumsal düzenin kurulmasıyla devletin kendiliğinden dağıldığı ve yok olduğu açıkça söylenmiş olmasına karşın, anarşistler yeteri kadar *halkçı devleti* kafamıza çalmış durumdalar. Devlet, savaşımında, devrimde devrim düşmanlarını bastırmak için yararlanmak zorunda olduğumuz geçici bir kurumdan başka bir şey olmadığına göre, özgür halkçı bir devletten bahsetmek saçmadır: proletaryanın devlete gereksinmesi olduğu sürece, o bunu, özgürlük için değil, hasımlarını alt etmek için kullanacaktır. Ve özgürlükten söz edilmesi olanaklı olduğu gün, devlet, devlet olarak ortadan kalkmış olacaktır."⁵

Komünizm: Sınıfsız ve Devletsiz Toplum

Marx'ın, komünist toplumu, birbirinden bazı özelliklerle ayrılan iki evre olarak tanımladığı biliniyor. Geçiş döneminin sönümlenmesiyle ulaşılan alt evre, özellikle Engels'ten bu yana sosyalizm olarak adlandırılmıştır.

Sınıfların ortadan kalkmasıyla, herkesin bir özgür üretici durumuna geldiği bu evrede, emek hâlâ ortak ölçü birimidir, yani "burjuva hak" kavramı bir bakıma geçerliliğini korumaktadır. Çalışmanın zorunluluğunu koruduğu bu evrede, kafa ile kol emeği arasındaki çelişki henüz tamamen ortadan kalkmamıştır.

Komünizmin üst evresinde ise, kafa emeği ile kol emeği arasındaki çelişki ortadan kalkmıştır, çalışma zorunlu bir şey olmaktan çıkıp hayatın bir gereksinimi, bir zevk haline gelmiştir, üretici güçler ve zenginlik kaynakları gürül gürül fışkırmaktadır. İşte ancak böyle bir evreye ulaştığında komünizm, bayraklarının üzerine "herkesten yeteneğine göre, herkese ihtiyacına göre" yazabilecektir.

Komünizmin alt ve üst evresiyle bir bütün olarak sınıfsız ve devletsiz bir toplum olduğu, gerek dönemin birçok komünist belgesinde, gerekse de Lenin'in pek çok yazısında vurgulanan bir olgudur.

Kurulduğu dönemde komünistlerin dünya çapındaki en yüksek düzeydeki örgütü olan Komünist Enternasyonal, tüzüğünün birinci maddesinde, kuruluş amacını şöyle gerekçelendirir:

"Yeni Uluslararası İşçi Birliği, değişik ülkelerin proleterlerinin, kapitalizmi yıkmak, proletarya diktatörlüğünü ve sınıfların tümünden ortadan kaldırılmasına ve komünist toplumun ilk evresi olan sosyalizmin gerçekleştirilmesine yönelecek bir uluslararası Sovyetler Cumhuriyetini kurma hedefiyle girişecekleri ortak eylemleri örgütlemek için kurulmuştur."⁶

⁵ Marx ve Engels, "A. Bebel'e Mektup (18-28 Mart 1875)", *Seçme Yapıtlar*, cilt 3, s.42

⁶ "Komünist Enternasyonal Tüzüğü", *III. Enternasyonal Belgeleri*, Belge Yay., Ekim 1979, s.25

Nakliyat İşçileri Tüm Rusya Birlik Kongresine katılan Lenin, salonda “işçilerin ve köylülerin devleti asla sona ermeyecektir” yazılı bir pankart gördüğünü belirterek konuşmasına şöyle devam eder:

“... bu garip pankartı okuduğumda, kafamdan şunlar geçti: demek ki bizde bu tür en basit ve temel konularda yanlış anlamalar ve yanlış anlayışlar var. Gerçekten eğer işçilerin ve köylülerin devleti asla sona ermeyecekse, o zaman bu, hiçbir zaman bir sosyalizm olmayacağı anlamına gelir, **çünkü sosyalizm sınıfların ortadan kalkması demektir**; fakat işçiler ve köylüler var olduğu sürece, çeşitli sınıflar da var olur ve dolayısıyla tam sosyalizm olamaz.”⁷ (abç)

Bıraktık Lenin’i, bizzat Stalin 1926 Ocağında şunları söylemektedir:

“Proletarya iktidarı, sosyalizmi örgütlendirmek için, **sınıfsız bir topluma, sosyalist topluma** geçmek için kullanılır.”⁸ (abç)

Stalin’in Zinovyev’den aktardıklarına bakalım; şöyle diyor Zinovyev:

“Sosyalizmin kesin zaferinden en azından şunlar anlaşılmalıdır: (1) **sınıfların ortadan kaldırılması** ve ardından, (2) bir sınıfın diktatörlüğünün, bu durumda proletarya diktatörlüğünün, yok edilmesi...”⁹ (abç)

Stalinist Tahrifat Okulu

Gerek Marx’ın *Gotha Programının Eleştirisi*’nde, gerekse Lenin’in *Devlet ve Devrim*’de yaptığı açılım;

- kapitalizmden komünizme geçiş (proletarya diktatörlüğü)
- komünizmin alt aşaması (sosyalizm)
- komünizmin üst aşaması

şeklinde. *Devlet ve Devrim*’de konunun geçtiği ilgili bölüme bakılacak olursa, Lenin’in sorunu yukarıda sıralanan üç başlık altında incelediği açıkça görülür.

Oysa bu sıralama, Stalinist anlayış tarafından şöyle çarpıtılmaktadır:

- proletarya diktatörlüğü, yani sosyalizm (sınıflı toplum)
- komünizm (sınıfsız toplum)

Böylece komünizmin aşamaları yok edilmiş ya da ilk aşama (sosyalizm) geçiş döneminin (proletarya diktatörlüğü) içine kaydırılmıştır. Sosyalizmin proletarya diktatörlüğüne indirgenmesi, “tek ülkede sosyalizm” fikrinin temellerinin döşenmesine de yardımcı olmuştur.

1924 Aralığına kadar Stalin, tek ülkede sosyalizmin olamayacağı konusunda Marksizmin genel çizgisine bağlı gibi görünüyordu. Nitekim 1924 Nisanında kaleme aldığı *Leninizmin İlkeleri*’nde¹⁰ şunları söylüyordu:

“Sosyalizmin tek ülke sınırları içinde inşası dünya devriminin gelişme seyrinden doğdu.”

“Tek ülkede sosyalizm «teorisi», başlangıçta, hiç de «ulusal dargörüşlülüğün teorik olarak haklı çıkarılması» gibi öznel bir kaygıdan değil, objektif bir tarihsel olgudan, sosyalizmi yalnız ve geri bir ülkede inşa etme zorunluluğundan ve kuşkusuz bu zorunluluğu omuzlama devrimci azminden doğdu. Fakat zamanla ulusal dargörüşlülüğün haklı çıkarılmasına gidip vardı.”²³

“«Tek ülke»de sosyalizm, Sovyetler Birliği’nin kendi iradesi dışında karşı karşıya kaldığı bir yalnızlık durumunun ortaya çıkardığı bir zorunlu yönelimdi.”

“«Tek ülkede sosyalizm»in düşün ve inanç olarak Sovyetler Birliği’nde idealize edilmesi, sonraki pratiklere belli bir «tarihsel zemin» ve düşünsel kolaylık sağladığı kesin olmakla birlikte, 20. yüzyılın bu büyük olgusunun, dünya devriminin kendine özgü seyrinden değil de Sovyetler Birliği’nin yarattığı «kötü örnek»ten köklendiğini iddia etmek, bir ciddiyetsizlik ve yüzeysellik olurdu.”²⁴

Ve ikincisi:

“1923’den, özellikle 1925’ten sonra parti içinde «tek ülkede sosyalizm» çizgisi ağırlık ve egemenlik kazanıyor. Unutulmaması gereken nokta, henüz bu dönemde tek ülkede sosyalizmin dünya devrimi perspektifinin reddi değil, ... Rusya’da sovyet iktidarının sağlamaştırılması stratejisidir. ... Bu çerçevede alındığında tek ülkede sosyalizmin kurulması, reel bir dünya devrimi seçeneğine karşı yapılmış bir tercih değil, ulusal ve uluslararası koşulların başka bir yol vermediği durumda Rusya’da sosyalizme uygun altyapıyı inşa etme, üretim güçlerini hızla geliştirerek ilk proleter devleti sağlamaştırma stratejisiydi ve doğrudu. Sovyet sosyalist iktidarı ayakta kalarak, güçlenerek uluslararası devrime katkı yapmaya devam edecekti. Birincisi yapıldı; ancak ikincisi süreç içinde hem nesnel hem de öznel olarak yerine getirilemedi ve tek ülkede sosyalizm zamanla, Rus devrimini dünya devrimine yabancılaştıran bir «ilke»ye dönüştü.”²⁵

Yazarlarımızın dedikleri doğruysa, yani tek ülkede sosyalizm “dünya devriminin gelişme seyrinden doğmuş”sa, “zorunlu bir yönelim”se, “bu zorunluluğu omuzlamak devrimci azim”se, ya Lenin döneminde bu zorunluluk yoktu ya da Lenin ve onun gibi düşünen diğer devrimci Marksistler bu “devrimci azme” sahip değillerdi. Gerileme konjonktürünün (yani sözü edilen gelişme seyrinin) 1920-21’lerde kesin bir hal aldığı ve gerek Lenin’in gerekse Komünist Enternasyonal’in buna uygun politikalar üretmeye çalıştıkları tüm belgeleriyle açıktır. Bu zorunluluğu yaratan şey “dünya devriminin gelişme seyr” olduğuna ve Lenin döneminde de aynı “gelişme seyr” bulunduğu göre, Lenin döneminde bu zorunluluk yoktu demek olanaksızdır. O halde? O halde bir zorunluluk teorisi olarak tek ülkede sosyalizm fikrini üretme onuru gerçekten de yalnızca Stalin’e aittir. Ama bu durumda Lenin’in aynı “zorunluluğu” kavra-

⁷ Lenin, *Seçme Eserler*, cilt 9, İnter Yay., Mayıs 1997, s.161

⁸ Stalin, “Leninizmin Sorunları”, *Leninizmin Sorunları*, Sol Yay., Şubat 1977, s.149

⁹ Stalin, *Trotskizm mi, Leninizm mi?*, Sol Yay., Şubat 1976, s.96

²³ H. Fırat, “Tek Ülkede Sosyalizm”, *Ekimler*, Sayı 2, s.25

²⁴ H. Fırat, *age*, s.43

²⁵ Haluk Yurtsever, “Eşitsiz Gelişme ve Tek Ülkede Komünizm”, *Devrim*, sayı 4 (Aralık 1992), s.61

“Daha öteye, ileriye, komünizme doğru gidiyoruz. Devlet komünizm döneminde de varlığını sürdürecektir mi?”

“Evet, eğer kapitalist kuşatma ortadan kaldırılmazsa, eğer dış askeri saldırı tehlikesi yok edilmezse, sürdürecektir.”¹⁹

Böylece Marksizmde sınıfsal bir baskı aracı olmaktan öte bir anlam taşımayan devlet, Stalin sayesinde, ülke içinde bir rolü olmayan, yalnızca dış dünyadan gelen kapitalist kuşatma ve saldırılara karşı savunma aracı durumunda bulunan bir aygıtla dönüştürülmüştür.

Tek Ülkede Sosyalizm ve Merkezilik

Yalnızca has Stalinistler değil, Stalinist okulun merkezci öğrencileri de Stalinizmin yadigarı olan “proletarya diktatörlüğü=sosyalizm” formülünden malûldürler. İşte bazı örnekler:

“Sonuç olarak sosyalizm, kapitalizmle komünizm arasındaki, içinde kendi çelişkilerini taşıyan bir geçiş dönemidir. *Sosyalizm, proletarya diktatörlüğüdür*. Sınıfların varolduğu, dolayısıyla sınıf kavgasının *sürdüğü* bir dönemdir.”²⁰

“... Marx’ın sorunu ele alışına baktığımızda ortaya çıkan şudur: Kapitalizmden çıktığı biçimiyle yeni toplum henüz komünizm değildir; bu ilk adımdan emek-değer yasasının, sınıfların ve devletin olmadığı komünist topluma varmak için kat edilmesi gereken uzun bir yol, bir geçiş dönemi olmak zorundadır. Bugün bizim sosyalizm dediğimiz aşama bu geçiş sürecidir. Yoksa, tarihte sosyalizm diye ayrı bir ekonomik formasyon yoktur. Süreç olması ve bir geçiş süreci olması sosyalizme tanımı gereği, sürekli olarak komünizme doğru ilerleme işlevi yüklemektedir.”²¹

“Sosyalizm işçi sınıfının toplumsal düzenidir; onun damgasını taşır, onun önderliğinde ve yönetiminde kurulabilir. Proletarya diktatörlüğü kendini egemen sınıf olarak örgütlemiş işçi sınıfının iktidar ve egemenlik biçimidir...”²²

Stalin tek ülkede sınıfları kaldırarak sosyalizme geçtiğini iddia ediyordu. Ama boy-nuz kulağı geçmiş, öğrencilerinin savunduğu şey, devletli (proletarya diktatörlüklü), sınıflı bir sosyalizm haline gelmiştir. Farklı kökenlerden de gelseler merkezicilerin tek ülkede sosyalizm ve SSCB deneyimi konularındaki yaklaşımlarına baktığımızda, söylediklerinin ve kullandıkları argümanların neredeyse aynı olduğunu görüyoruz. Bunda esas belirleyici olan faktör, bizzat merkeziliğin doğasından kaynaklanan iki arada bir derede kalma durumudur ki, bu durum temel teorik konularda pek fazla çeşitleme yapma olanağı sunmamaktadır. Biri Çin-Arnavutluk çizgisinden, diğeri SSCB çizgisinden gelme iki merkezcinin söylediklerini örnek olarak alalım. İşte birincisi:

¹⁹ Stalin, *age*, s.731-732

²⁰ R. Yürükoğlu, *Yaşayan Sosyalizm*.

²¹ Haluk Yurtsever, “Eşitsiz Gelişme ve Tek Ülkede Komünizm”, *Devrim*, sayı 4 (Aralık 1992), s.62

²² H. Fırat, “Sosyalizmden Restorasyona”, *Ekimler*, sayı 2 (Şubat 1994), s.90

“Bir tek ülkede burjuva iktidarını devirmek ve proletarya iktidarını kurmak demek, henüz sosyalizmin tam zaferini sağlamak demek değildir. Sosyalizmin başlıca görevi —sosyalist üretimin örgütlenmesi— henüz geleceğin sorunudur. Bu sorun çözüme bağlanabilir mi, birçok ileri ülkenin proleterlerinin ortak çabaları olmadan bir ülkede sosyalizmin kesin zaferine ulaşılabilir mi? Hayır, ulaşamaz, burjuvaziyi devirmek için *bir tek* ülkenin çabaları yeter, devrimimizin tarihi buna tanıklık eder. Sosyalizmin kesin zaferi için, sosyalist üretimin örgütlenmesi için *bir tek* ülkenin, özellikle Rusya gibi bir köylü ülkesinin çabaları yetmez; bunun için birçok ileri ülke proleterlerinin çabaları gerekir.”¹¹

Artık partide ipleri iyice ele geçirdiği 1924 Aralığında ise Stalin birden bire tek ülkede sosyalizmin pekâlâ da olabileceğini keşfetti! Bu tarihte yazdığı *Ekim Devrimi ve Rus Komünistlerinin Taktiği* adlı bir makalede bu “parlak” keşfini şu sözlerle ortaya koyuyordu:

“... sosyalizmin bir ülkede zaferi, bu ülke kapitalist yönden ne kadar az gelişmiş olursa olsun, ve kapitalizmin diğer ülkelerde varlığını sürdürmesi, bu ülkeler kapitalist yönden ne kadar gelişmiş olurlarsa olsun, tamamen olanaklı ve olasıdır.”¹²

Ocak 1926 tarihli *Leninizmin Sorunları* adlı broşüründe ise, *Leninizmin İlkeleri*’nde ortaya konan yukarıdaki formülün “eksik” olduğunu belirterek şöyle devam ediyordu:

“Bu formülün eksikliği, farklı iki soruyu tek bir soru içinde birleştirmesidir: *bir tek* ülkenin güçleriyle sosyalizmin tam olarak kurulması *olanağı sorusu* —ki bu soru, evet diye yanıtlanmalıdır—; başka birkaç ülkede devrim zafere ulaşmadan proletarya diktatörlüğünü kurmuş olan ülkenin müdahalelere karşı ve bunun sonucu olarak da eski düzenin hortlatılmasına karşı kendini tam güvenlik içinde sayıp sayamayacağı sorusu —ki bu soru da olumsuz olarak yanıtlanmalıdır—. Üstelik, bu formül, *bir tek* ülkenin güçleriyle sosyalist toplumu örgütlenmesinin olanaksız olduğu düşüncesine neden olur ki, bu, elbette yanlıştır.”¹³

Ve daha ilerideki satırlarda şunları ifade ediyordu:

“*Bir tek* ülkede sosyalizmin zaferi *olanağı* ne demektir?”

“Proletarya ile köylülük arasındaki çelişkileri, ülkemizin iç güçleriyle gidermek olanağı demektir.”¹⁴

Stalin, muhaliflerini aklınca alt etmek için, tek ülkede sosyalizmin zaferi sorununu iki şekilde ele alır: proletarya ile köylülük arasındaki iç çelişkileri gidermek, “ki bu-rada söz konusu olan şey bir tek ülkede sosyalizmin kuruluşudur”. Sosyalist ülkeyle

¹⁰ 1926’dan sonraki baskılarında bu ifadeler, *Leninizmin Sorunları*’nda belirtilen noktalar esas alınarak değiştirilmiştir. Stalinist tahrifat okulu başta Lenin olmak üzere işine gelmeyen tüm eserleri tahrip etmekle yetinmemiş, bizzat Stalin’in eserleri de uygun görülen “düzeltmelerden” geçirilmiştir.

¹¹ Stalin, “Leninizmin Sorunları”, *Leninizmin Sorunları*, s.174

¹² Stalin, *age*, s.110

¹³ Stalin, *age*, s.174

¹⁴ Stalin, *age*, s.177

diğer tüm kapitalist ülkeler arasındaki dış çelişkileri gidermek, yani müdahale ve restorasyon denemelerine karşı tam güvenlik, “ki burada söz konusu olan şey sosyalizmin kesin zaferidir”.

Buradan şu sonuç çıkıyor: Tek bir ülkede proletarya ile köylülük arasındaki çelişki ortadan kalkabilir, yani sınıflar kaldırılabilir ve sosyalizm kurulabilir. Ama sosyalizmin tam güvenliği için, bu anlamda sosyalizmin kesin zaferi için birkaç ülkede işçilerin zaferi zorunlu önkoşuldur. Ayrıca sınıflar ortadan kalksa bile, devletin dış çelişkiler dolayısıyla varlığını sürdüreceğini söylüyor Stalin.

Böylece 1925’ten sonra bu görüşler egemenlik kazanıyor ve tek ülkede sosyalizm teorileştiriliyor. Peki ama bu çatışmasız, sessiz sedasız mı oluyor? Doğaldır ki hayır. Başta Troçki olmak üzere tüm Sol Muhalefet, tek ülkede sosyalizm “teori”sine karşı mücadele yürütüyorlar. Bunun sonucunda partide ciddi tartışmalar yaşanıyor ve partinin sol kanadının tasfiye işlemi başlıyor.

Lenin’in ölümüne kadar böyle bir konunun asla gündeme getirilmemesi, tartışmanın adeta Lenin’in ölümü fırsat bilinmişçesine birden zuhur etmesi o dönemde pek çok kişiyi şaşırtmış olsa gerek. KEYK Yedinci Plenumunda (Aralık 1926) yaptığı konuşmasında, tek ülkede sosyalizmin olanaksızlığı konusuna değinen ve Lenin’den bu konuda oldukça zengin alıntılar yapan Zinovyev şunları söylemektedir:

“1922’de Buharin tarafından kaleme alınmış Komintern’in program taslağında, neden tek ülkede sosyalizm teorisiyle ilgili (ve aynı zamanda eşitsizlik kanununun Marx ve Engels tarafından bilinmediğine dair) tek bir kelimeye rastlanmaz? Komintern’in programının, günümüzde yoldaş Stalin’in görüşlerine bağlı olanlar tarafından ancak, tek ülkede sosyalizm teorisi ışığı altında ele alınacağından şüphe etmemeli.

“İşte bu teori, programın merkez noktasını meydana getirdi. 1923’te (Lenin hayatta olduğu sürece) programın tüzüğünde bu konuyla ilgili tek bir kelime, tek bir hece, tek bir hatırlatmaya rastlanmıyordu. Soruyoruz. Bu bir tesadüf eseri midir? Son olarak da soruyoruz: neden bu şekli ile tek ülkede sosyalizmin zaferi ilk olarak 1926’da Komintern’e önerildi? Neden Lenin’in sağlığında bunu Komintern’e önermek kimsenin aklına gelmedi? Neden tek ülkede sosyalizm Lenin’in ölümünden sonra peydah oldu?”¹⁵

Lenin’in sağlığında başlayan bürokratik deformasyon süreci, onun ölümüyle muazam hız bir kazanmış ve bürokrasi kast olmaktan çıkıp bir sınıfa dönüşmeye başlamıştır. Zinovyev’in “neden” sorusunun yanıtı da burada gizlidir aslında. 1930 yılına gelindiğinde, hem partinin içine dolmuş bulunan çıkarıcı, küçük-burjuva geri unsurlara, hem de devlet aygıtındaki eski ve yeni bürokratlara dayanan Stalin hizbinin mutlak iktidarı kurulmuş ve böylece, bürokratik karşı-devrim süreci tamamlanmıştır. Artık söz konusu olan, sovyetler üzerinde bürokrasinin kesin hakimiyetidir. 1930’lardan itibaren, Sovyet devletinin uyguladığı iç ve dış politika ve bu politikanın unsuru olan taktikler, ilk muzaffer proleter devrimini ilerletmek amacına yönelik devrimci taktikler değil, iktidardaki bürokrasinin ve onun devletinin bekasını korumaya ve güçlendirmeye yönelik manevralardan ibarettir.

1925’e kadar sosyalizmi sınıfsız ve devletsiz bir toplum olarak kabul eden Stalin, bu tarihten itibaren, özellikle de 1936 Anayasasıyla doruğuna ulaşan bir başka görüşe, sosyalizmin “sınıfsız ama devletli de olabileceği” görüşüne kaymıştır. Stalin, 25 Kasım 1936 tarihli *SSCB Anayasa Tasarısı Üzerine* başlıklı yazısında, sınıfları kaldırmış ve Sovyetler Birliği’ni devlet mülkiyetinden toplumsal mülkiyete, yani proletarya diktatörlüğünden sosyalizme geçirmiştir bile:

“Bizim Sovyet toplumumuz, daha şimdiden, özünde, sosyalizmi gerçekleştirdi; sosyalist düzeni yarattı, yani başka terimlerle, marksistlerin komünizmin birinci evresi ya da alt evresi dedikleri şeye ulaştı. Bu demektir ki, komünizmin birinci evresi, yani sosyalizm, ülkemizde daha şimdiden temel olarak gerçekleşmiştir. Komünizmin bu evresinin temel ilkesi, bilindiği gibi, «Herkesten yeteneğine göre, herkese emeğine göre»dir. Anayasamız, bu olguyu, yani sosyalizmin bu zaferini belirtmeli midir? ... Evet kesinlikle öyle olmalıdır.”¹⁶

1938’de yazdığı *Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm* adlı broşüründe de aynı görüşleri yinelemiştir:

“Bugün için yalnız SSCB’de gerçekleşmiş bulunan sosyalist düzende, üretim ilişkilerinin temelini oluşturan, üretim araçlarının toplumsal mülkiyetidir. Burada artık ne sömüren ne de sömürülen vardır. Ürünler verilen emeğe göre ve «çalışmayan yemez» ilkesi gözönünde tutularak üleştirilir.”¹⁷

Stalin, SBKP 18. Kongresine sunduğu raporda (Mart 1939), Engels’in sosyalizme geçişte devletin söneceğine dair *Anti-Dühring*’de söylediği meşhur sözleri alıntılar ve şöyle devam eder:

“Engels’in bu tezi doğru mudur?

“Evet, doğrudur, ama şu iki koşuldan biriyle: a) eğer sosyalist devlet, uluslararası etken önceden bir yana bırakılarak ve çözümleme kolaylığı bakımından, ülke ve devlet uluslararası konjonktür dışında göz önünde tutularak, sadece ülkenin iç gelişmesi açısından irdelenirse ya da b) eğer sosyalizmin tüm ülkelerde ya da ülkelerin çoğunda zafer kazanmış bulunduğu; kapitalist kuşatma yerine sosyalist kuşatma olduğu; artık dıştan saldırı tehlikesi bulunmadığı; ordu ve devleti pekiştirmenin artık gerekmediği varsayılırsa.

“Ve eğer sosyalizm ancak tek başına alınmış bir tek ülkede zafer kazanmışsa, ve bunun sonucu, uluslararası durumu bir yana bırakmak kesenkes olanaksızsa – böyle bir durumda ne yapmalı? Engels’in formülü bu soruya yanıt vermez.”¹⁸

Ama Stalin’inki verir: mevcut teori sana uymuyorsa, sen teori uydur!

Stalin, Marksizmin devlet teorisinin yetersiz olduğunu ve bunun geliştirilmesi gerektiğini savunur. İlk adımı sosyalizmi devletli kılmakla atar ve adımlar birbiri ardına sökün eder: devlet “gerekirse komünizmde bile varolacaktır”. Çünkü Sovyetler Birliği tek başına komünizme de geçebilir ve devlet olarak varlığını yine sürdürür. Bu beyanla “tek ülkede sosyalizm” teorisinden, “tek ülkede komünizm”e terfi edilmiştir:

¹⁶ Stalin, *Leninizmin Sorunları*, s.627-628

¹⁷ Stalin, *age*, s.677-678

¹⁸ Stalin, *age*, s.727-728

¹⁵ *Tek Ülkede Sosyalizm mi, Dünya Devrimi mi?*, Göçebe Yay., Ağustos 1998, s.36,